

POLITIEKE TREND ALS ONTERECHE STEMBUSUITSLAG

Volgens een bewerking door drs. De Hond van de NIPO-enquête lagen de politieke voorkeuren in september zodanig dat de CDA de grootste partij in Nederland zou worden, de VVD-aanhang bijna verdubbelde en de progressieve partijen een verlies zouden lijden van 6,4% hetgeen tien kamerzetels is.

De opiniepeilingen hebben weer voor opschudding gezorgd. Nadat de nogal onverwachte uitslag van een NIPO/VARA enquête bekend was geworden, werd de onderzoeksmethode - die ontwikkeld was door drs. Maurice de Hond in vakkringen met kritische ogen bekeken. De kritische kanttekeningen die men bij het onderzoek plaatste werden niet in de laatste plaats ingegeven door de opmerking van De Hond dat zijn methode drie maal nauwkeuriger zou zijn dan de tot nu toe gebruikelijke berekeningswijzen.

door Ids Haagsma

Vorige week zaterdag had Nederland zijn eigen, sensationele 'verkiezingsuitslag'. Na Zweden en West-Duitsland was de 'ruk naar rechts' ook in ons land geconstateerd en het taalgebruik van politici, journalisten en commentatoren verschilde weinig van die op rokerige, rumoerige verkiezingsavonden. Zelfs de woorden 'politieke aardverschuiving' vielen. Oorzaak was de uitslag van een verkiezingsonderzoek dat het VARA-radioprogramma *In de Roote Hoan* zaterdagmiddag bekend maakte. De VARA had de wekelijkse opiniepeiling van het NIPO laten bewerken door drs. Maurice de Hond en presenteerde de cijfers met o.m. de mededeling dat dit onderzoek tot aan de verkiezingen om de vier weken zou worden herhaald.

Wat in niet geringe mate tot de opwindning bijdroeg, was de grote stelligheid waarmee Maurice de Hond de betrouwbaarheid van zijn onderzoek benadrukte. In vergelijking met andere gebruikelijke peilingen naar de politieke voorkeuren - zoals o.a. gedaan door de bu-

reus Lagendijk, Veldkamp en het NIPO zelf - zou De Hond's methode bijna drie keer zo nauwkeurig zijn. In het programma sprak hij zelfs van een 'waarheidsgetrouwe afspiegeling van de verdeling van politieke voorkeuren in Nederland'.

Kritiek

Kritische opmerkingen over De Hond's bewerking van de NIPO-uitslagen lieten niet lang op zich wachten. In het blad van de Rotterdamse Erasmus Universiteit - *Quod Novum* - laat drs. Wil Foppen weten „ernstige twijfels te hebben over de betrouwbaarheid van de uitkomsten van het onderzoek”. Helaas baseerde hij zijn mening op zeer voorlopige informatie en een deel van zijn kritiek lijkt dan ook niet terecht.

Maar zijn twijfels over de betrouwbaarheid van het onderzoek en enkele uitwerkingen ervan, worden door enkele ter zake deskundigen wel onderschreven. De Hond heeft voor zijn onderzoek gebruik gemaakt van de zg. *Omnibusenquôte* van het NIPO. Iedere maandag - en gedeeltelijk ook dinsdag - legt dit onderzoeksbureau aan 1900 mensen een vragenlijst voor.

Deze lijst - die vaak commercieel gericht is - bevat naast eigen vragen van het NIPO zelf (bijv. over politieke voorkeur) ook vragen die het bedrijfsleven of andere instanties - tegen betaling - opgenomen willen zien. Juist omdat de commerciële belangen zo'n grote rol spelen, is het NIPO volgens critici, in de eerste plaats geïnteresseerd in mensen die economisch wat in de melk te brokkelen hebben: huisvrouwen bijvoorbeeld. Kamerbewoners, studenten e.d. worden dan in het onderzoek ondervertegenwoordigd.

Het NIPO geeft toe dat deze groepen er wat bekaald afkomen, maar het verzekert dat het alle moeite doet deze ondervertegenwoordiging

zo klein mogelijk te laten zijn en bovendien: „Mensen die geen eigen brievenbus of huisnummer hebben zijn bij iedere vorm van opinieonderzoek moeilijk te benaderen.”

Veel zorg besteedt men om de steekproef zo correct mogelijk te laten zijn en deze zo goed mogelijk te verdelen. Voor de vraag of wasmiddel X bekend is bij iemand, maakt het weinig uit of mevrouw Y te Tholen ondervraagd wordt of mevrouw Z te Amsterdam. Maar bij de vraag 'Op welke partij gaat u stemmen', zijn regionale ver-

schillen niet te veronachtzamen. Katwijk, Staphorst en de Zuidhollandse eilanden bijvoorbeeld geven voor sommige kleine partijen (SGP, GPV) een heel wat ander beeld dan een grote stad. Dergelijke verschillen kent men, en de uitkomsten van opinieonderzoeken kunnen dan ook gecorrigeerd worden door z.g. wegingsfactoren. Juist het aanvankelijk ontbreken van een overzicht welke factoren De Hond bij zijn methode van bewerking gebruikt en op welke manier, maakte velen uiterst kritisch.

In de NIPO-enquête komen sinds een jaar of acht twee vragen voor over politieke voorkeur: (op welke partij heeft u gestemd en op welke partij zou u nu stemmen). De Hond gebruikte de antwoorden op deze vragen waarbij hij uitging van een steekproef van 1000 mensen (het NIPO kent twaalf representatieve steekproeven in de omnibusenquêtes variërend van 600 tot 1900 personen, naar keuze). Om een grotere betrouwbaarheid te verkrijgen, heeft De Hond vier wekelijkse omnibusenquêtes bij elkaar opgeteld. Daar is op zichzelf niets op tegen, al moet men zich hoeden voor het denkbeeld dat de betrouwbaarheid vanzelf toeneemt als men maar meer mensen ondervraagt.

In de jaren dertig heeft men in de VS een onderzoek naar de politieke opinie ingesteld waarbij men miljoenen stembiljetten aan mogelijke kiezers uitreikte. Toch was de uitslag zeer onbetrouwbaar daar men de adressen van auto- en telefoonbezitters had genomen: zeker toen een tamelijk gefortuneerde groep van mensen, zodat minder bedegelden niet gehoord werden.

Een dergelijke grove vertekening zal de NIPO-enquête niet opleveren, al wordt wel naar voren gebracht dat men slechts huisvrouwen op de maandag aantreft. Het NIPO doet evenwel veel moeite een gelijk aantal vrouwen als mannen te ondervragen. Er past evenwel toch enige voorzichtigheid bij het optellen van steekproeven. De afstand in tijd tussen de op te tellen enquêtes mag niet te groot zijn en indien men binnen een periode waarin men de weken optelt, grote onderlinge verschillen te zien krijgt, mag men niet zomaar gaan optellen en delen door vier.

De Hond is zich dat terdege bewust. Hij zegt aan de hand van historische reeksen wekelijkse cijfers die teruggaan tot 1968, een systematiek gevonden te hebben die het mogelijk maakt de fouten

die in de uitslagen doorsijpelen te elimineren. Onder die fouten verstaat hij o.a. het altijd te laag schatten van kleine partijen (in het bijzonder de CPN), het verkeerd begrijpen van de steekproef en systematische afwijkingen die het ondervragen met zich meebrengt. De Hond: „Ik beweer dat de wekelijkse verschillen die men tot nu toe aantroef niet zozeer een gevolg waren van een verandering in politieke voorkeur - en waaraan men dan heel vaak een verklaring gaf als zou een rede van een politicus al of niet goed gevallen zijn of iets van dien aard - maar dat dergelijke verschillen het gevolg waren van fouten in de meting. De politieke mening van de mensen is stabiel en dan men tot nu toe dacht.”

De meest kritische kanttekeningen zijn te maken bij de bewering: 'Als er vorige maand verkiezingen zouden zijn gehouden, zou partij zus zoveel Kamerzetels hebben verworven'.

De nauwkeurigheid van een opinieonderzoek - zeggen critici - laat niet toe dat men de verdeling van politieke voorkeuren - die in procenten worden weergegeven - omrekent in Kamerzetels. Ook al beweert De Hond een grotere betrouwbaarheid te hebben, zijn uitslagen zijn nog niet nauwkeurig genoeg om ze zomaar in Kamerzetels te vertalen.

In de Nederlandse politiek is het vrij gemakkelijk een zetel te krijgen in het parlement: slechts 0,7% van de stemmen is nodig. En in Nederlandse politieke verhoudingen kan één Kamerzetel een belangrijke rol spelen.

Daarbij komt nog dat het zelfs bij een werkelijke verkiezingsuitslag al zeer moeilijk is een definitieve zetelverdeling te verkrijgen i.v.m. de restzetels. Hoeveel moeilijker en gevaarlijker is het dan niet om naar aanleiding van een enquête een zetelverdeling op te zetten.

Vervolg op pag. 23

IN DE ROOIE 'HOND' ENQUÊTE

Vervolg van pag. Z 1

De Hond onderkent de bezwaren, maar benadrukt nog eens dat zijn methode zo nauwkeurig is dat er best mee te werken valt in de presentatie van een radioprogramma. Als de PvdA volgens zijn berekening 41 zetels heeft dan kan dat - met zijn nauwkeurigheid van 1,5% - schommelen tussen 39 en 43 zetels. Er zijn evenwel critici die deze marge voor Nederlandse politieke verhoudingen al onaanvaardbaar vinden.

Als er....

De bewering 'Als er vorige maand...' gaat uit van verkiezingen. Dat wil zeggen: verkiezingscampagnes, propaganda, verhoogde publieke belangstelling, verkiezingsbeloften etc. Factoren die het kiezersgedrag beïnvloeden maar tevens factoren die vorige maand alerm minst aanwezig waren.

De nu gepubliceerde Kamerindeling - hoe betrouwbaar of onbetrouwbaar ook - kan dan ook niet gepresenteerd worden als een soort verkiezingsuitslag. Hooguit als een mogelijke weerspiegeling van hoe de mensen vorige maand de verdeling van de Kamerzetels wilden hebben. Een mening die nog niet 'bedorven' was door de verkiezingsmachines van vele partijen en evenmin bedorven door de uitslag van verkiezingsonderzoeken. Veelvuldig is de afgelopen week het 'band-wagon effect' in de media genoemd: de kiezers zouden een voorkeur aan de dag gaan leggen voor de partij die als winnaar uit het onderzoek naar voren komt. **Drs. J. Verhoef**, wetenschappelijk medewerker aan de vakgroep politieke wetenschappen van de Rijksuniversiteit te Leiden en tevens projectleider van een Nationaal Verkiezingsonderzoek, ziet dat effect niet zo dramatisch. Wel signaleert hij zo'n effect, maar „het is sterker na dan voor de verkiezingen". Wel bestaat er naar zijn mening een sterke neiging de verliezende partij de rug toe te keren en dan om te zien naar een andere partij. Verhoef noemt dat het negatief gemotiveerd band-wagon effect.

Maar er zijn meer invloeden. Een mobilisatie-effect bijvoorbeeld. De uitslag van De Hond's onderzoek zou een politieke partij kunnen motiveren harder campagne te voeren, of het zou een als winnaar bestempelde partij in slaap kunnen doen wiegen. Een andere moeilijk te voorspellen mogelijkheid is, dat de kiezers het juist voor de onderliggende, niet zo populaire partij gaan opnemen: het underdog-effect.

Trend

De Hond zegt weinig te kunnen zeggen over de systematische fouten die zijn eigen correctie-methode met zich meebrengt. Hij schat het 'redelijkheidshalve' op 1%. Over de betrouwbaarheid van De Hond's methode de NIPO-enquête te bewerken zal nog menig woordje vallen, waarbij De Hond zijn critici tegemoet komt door meer inzicht te verschaffen in zijn gevolgde methode. Maar ook de critici zijn van mening dat De Hond's uitslagen een trend weergeven en naarmate er meer vierwekelijkse enquêtes in de Rooie Haan zullen zijn gepubliceerd, zal die trend steeds duidelijker worden en wat meer is, steeds duidelijker gevolgd kunnen worden. Er zijn maar weinigen die niet geloven dat - sinds de vorige verkiezingen - de progressieven aan populariteit hebben ingeboet en dat de VVD in de lift zit (over het CDA is men huiveriger: De Hond telt de voorkeuren voor AR, CHU en KVP op tot CDA-voorkeur. Of dat geheel juist is betwijfelen sommigen).

Het gaat evenwel iets te ver om die verschuivingen in politieke waardering meteen te vertalen in zetelverdelingen alsof er verkiezingen waren gehouden. De NIPO/Rooie Haan/De Hond-cijfers zijn allesbehalve een voorspelling van een verkiezingsuitslag. Ze zijn een al of niet nauwkeurige graadmeter van een publieke opinie. Hoe die publieke opinie zich uit bij een verkiezing, is een andere zaak, al kan de graadmeter wel de richting aangeven hoe de uitslag zal zijn.

Dit artikel kwam tot stand na gesprekken met *drs. M. de Hond* van het Centrum Beleidsadviserend Onderzoek te Amsterdam, *prof. R. J. Mekken* hoogleraar in de methoden en technieken van politicologisch onderzoek aan de Universiteit van Amsterdam, *G. C. Schild* van het Nederlands Instituut voor Publieke Opinie (NIPO) te Amsterdam en *drs. J. Verhoef* wetenschappelijk medewerker aan de vakgroep politieke wetenschappen aan de Rijksuniversiteit te Leiden.

